

Kedves Tanárnő, Tanár Úr!

A 2016/2017-es évadban másorra tűztük a *Széttört tál* című drámát színházunk nagyszínpadán. A nagy hatású darab szerzője, Edward Bond, korunk egyik legizgalmasabb és legelismertebb drámaírója, színházi gondolkodója. Az angol író az utóbbi időben rendszeresen ír történeteket fiatalok számára. Drámáin keresztül a legalapvetőbb kérdéssel foglalkozik: mit jelent embernek lenni a mai világban? A *Széttört tál* című drámában egy család történetén keresztül vizsgálja, hogy miként lehet szembenézni azzal, ami körülöttünk történik. Azt kérdezi nézőitől, hogy mennyire vagyunk urai saját képzeletünknek, vagy mennyire uralkodhatnak mások a képzeletünkön. „Csak az ember rendelkezik képzelettel. A képzeletünk tesz minket emberré”. Bond komolyan veszi fiatal nézőit, és a dráma egyszerű helyzetein keresztül az emberiség örök kérdéseit kínálja fel nekik, hiszen hitvallása szerint az ember gyerekkorában keresi leghatározottabban a válaszokat az élet nagy kérdéseire.

A világ több pontján sikerrel játszott darabot Bethlenfalvy Ádám rendezésében láthatják a zalai gyerekek, fiatalok. Bethlenfalvy nemcsak rendezője az előadásnak, hanem a dráma fordítója is. Ádám a bondiánus színház és gondolkodás nemzetközileg ismert és elismert szakértője. Két évig a birminghami Big Brum színházi nevelési társulat színész-drámatanára volt. (Edward Bond számos drámát írt kifejezetten a Big Brum felkérésére, illetve konzultásként alapvetően meghatározza a társulat munkáját). Bethlenfalvy számos Bond-darabot fordított magyarra, illetve jelenleg a Birmingham City Universityn végzi a PhD kutatását. Témája: Bond színházelmélete és a drámaórákon való alkalmazhatósága. Ádámmal az InSite Drama szervezetén keresztül évek óta együtt dolgozik színházunk. Kollégájával, Cziboly Ádámmal, színházi nevelési konzulensként vettek részt a Tantermi Deszka előadásainak tervezésében.

A *Széttört tál* próbafolyamata igazi kihívást jelentett számunkra. Rendkívül inspiratív volt, hogy a próbafolyamat során újra és újra megválaszolandó kérdéseket kínált Bond világa. Ezzel a tanári csomaggal szeretnénk Önnek betekintést nyújtani munkánkról, az ifjúsági színházról való gondolkodásunkról az előadás kapcsán. A handout tartalmaz egy kérdéssort, illetve játékokat, amely javaslatok segítséget nyújthatnak abban, hogy osztályával közösen tovább gondolkodjanak a történeten. Szívből reméljük, hogy hasznosnak találja ötleteinket, hogy lesz lehetősége az előadás által felvetett kérdéseket tanítványaival osztálytermi keretek között boncolgatni. Az ajánlott tevékenységek nem feltétlenül épülnek egymásra, az osztály vagy csoport figyelmének irányát követve bátran szemezgethet a javaslatok közül. Örömmel hallanánk visszajelzéseket arról, hogy melyik kérdést, játékot tartották diákjai a legizgalmasabbnak, vagy arról, hogy hogyan fejlesztette tovább a játékot. Természetesen az ajánlottaktól teljesen eltérő munkaformát is választhat, külön megköszönjük, ha ezeket az ötleteket is megosztja velünk.

Ez a segédanyag megtalálható letölthető formátumban színházunk honlapján a Tanári csomagok menüpontban.

Jó munkát kívánok!

Köszönettel:

Madák Zsuzsanna
dramaturg, színházi nevelési szakember
zsuzsanna.madak@gmail.com

A tanári csomagot írta és szerkesztette:
Madák Zsuzsanna és Bethlenfalvy Ádám

EGY MAI MESE

“Nem akarok olyan népmesét vagy tündérmesét, ami úgy magyarázza meg az életet, hogy leegyszerűsíti. A fiatalok nem vennék komolyan.”

Edward Bond

A *Széttört tál* tulajdonképpen egy mai mese. Egy mai mese, amely kifejezetten a 10-13 éves korosztály számára kínál izgalmas kérdéseket. (Bond 9-12 évesek számára írta, a drámát a Big Brum mutatta be először, és évekig játszotta ennek a korosztálynak az előadást.)

A történetről akár egy varázsmese sémáján keresztül is gondolkodhatunk. Ehhez a megközelítéshez szeretnénk Önnek támpontokat adni a **Kádár Annamária mesepszichológus** előadásából, amely a **Mai mesék** konferencián hangzott el 2014-ben. A háromnapos rendezvény vendége volt többek között Edward Bond, Chris Cooper, a *Széttört tál* ősbemutatójának és magyarországi ősbemutatójának rendezője, amely előadás a konferencia nyitóeseménye volt. (A konferencia a Kerekasztal Társulás szervezésében valósult meg, a társulat előadásában volt látható Bond mai meséje.) Kádár Annamária előadása kapcsán eszünkbe jutottak kérdések a mi *Széttört tálunkkal* kapcsolatban – ezeket is megosztjuk Önnel. Ezeket a kérdéseket inkább Önnek kínáljuk (számunkra izgalmas volt felnőttként ezek mentén gondolkodni), kevésbé diákjainak. A fiatalokkal való csoportos és egyéni feldolgozáshoz a csomag végén talál különböző formákat.

FIKCIÓ, VALÓSÁG ÉS A VILÁGRÓL ALKOTOTT TAPASZTALAT

Kádár Annamária rámutatott, hogy a 9-10 éves kor mennyire fontos fejlődéslélektani állomás, „*ugyanis ekkor van vége a mesére való beállítódásnak, és ekkor kezdődik intenzíven a valóságra való figyelem.*” Kádár egy kutatás keretén belül több mint ezer 4. osztályos fiatal saját meséjét vizsgálta – a gyerekek a mesei keretbe hétköznapi eseményeket csempészték, saját mindennapi élettörténeteiket, a világról való tapasztalataikat vitték be. (Pl.: „*A király siratta a rákban elhunyt feleségét, majd elment a szomszédhoz pénzt kölcsönkérni fizetésig. A tündéreket este 8-ig engedték le játszani. Az állatoknak erdőadót kellett fizetniük. A kristálygömböt jó pénzért eladták. A királyfinak azért nincs gomb a nadrágján, mert nem varrta fel az asszony. A házaspárnak nem volt gyermeke, örökbe fogadtak egy malacgyereket, majd karácsonykor levágták. Addig verték a gyereket, míg meg nem halt.*”)

Erről a megközelítésről eszünkbe jutott egy kérdés a *Széttört tál* kapcsolatban.

A előadásban láthattuk, hogy a Lány a saját „énmeséjét” játszotta Senkivel. Sokat mesélt barátjának. Ezekben a beszélgetésekben hogyan jelent meg a fikció, a valóság és a világról alkotott tapasztalata?

ÉTEL

Kádár Annamária kiemelte, hogy a szórványban élő gyerekek saját meséiben igen gyakran megjelenik központi kérdésként az étel. A mesehős élelemért indul el otthonából, hogy kielégülést szerezzen. (Pl.: „*Elmegy Csokoládéországba, és mindent megeszik. A kiskecskének el kellett mennie káposztát szerezni.*”)

A *Széttört tál* előadásunkban is metaforikus jelentéssel bír az étel.

Izgalmas azon gondolkodni, hogy mit jelent valójában az étel a történet szereplői számára.

A MESEHŐSSEL VALÓ AZONOSULÁS

Kádár Annamária kiemelte, hogy az érzelmi intelligencia fejlődésében mennyire fontos szerepet játszanak a mesék (a legkorábbi években kifejezetten jelentős). *„A gyerek egy mesehőssel azonosulva szimbolikusan, a szívében rengeteg tanulságot el tud vinni. Hangsúlyozom: szimbolikusan a szívében! Mivel sajnos a mai pedagógiai gyakorlatban még mindig él az a rossz szokás, hogy elkezdjük magyarázni a meséket. Pl. egy pedagógus felteszi egy meseolvasás végén azt a kérdést, hogy »mit tanultatok a történetből?« Vagy elkezdi értelmezni benne a dolgokat: »látod, ha segítesz, akkor neked is fognak segíteni«. Vagy »Tudom, hogy te is úgy szorongsz, pont mint a kisnyuszi a mesében«. Vekerdy Tamás szavaival élve ez olyan, mintha tüvel kipukkasztanánk egy lufit – elillan a varázslat. Jó, ha megbízunk a mesében, hogy majd hosszútávon kifejti a hatását, és mindannyiunk számára más és mást jelent.”* Színházi alkotókként mi is többször halljuk: „a diákok megértették a darab mondanivalóját”, vagy „az osztályom nem értette meg az előadást”. De mit jelent a „megértés”?

Az oktatási szakértők szerint az értelmezés, a jelentésalkotás egy komplex folyamat. Mike Fleminget – az angol drámatanárt idézve – „a megértés nem egy »itt és most« történés, és semmiképpen sem egy »mindent vagy semmit« alapon végbemenő esemény, hanem inkább egy hosszan tartó folyamat. Mikor majd nem úgy tekintünk a megértésre mint a tudás gyarmatosítására, hanem inkább mint egy folyamatra, amely során mélyítünk és finomhangolunk, amely során új szemszögekből megnézzük a dolgokat friss összefüggéseket alkotva magunkban, akkor ez sokat segíthet abban, hogy újragondoljuk az oktatást és a pedagógiai megközelítésünket.

Visszatérve a szívünkbe zárt tanulságokhoz, fontos látnunk, hogy a mesék metaforikusan működnek. Kádár Annamáriát idézve *„igen sok hamuba sült pogácsát tudunk elvinni magunkkal, ha egy mesehős életútjának mintájával azonosulunk.”* És természetesen nemcsak kisgyermekkorban meríthetünk erőforrást a mesékből. *„A hamuba sült pogácsák a mesehős erőtartálékai, az útravalók, amiket elvisz magával a próbatételekre. A mesehős útja során gyakran találkozik sárkányokkal (amelyek lehetnek külső és belső sárkányok egyaránt) – minden életszakaszban le kell küzdenünk saját szorongásainkat, félelmeinket, kishitűségünket. A királylány megtalálása jelentheti a saját jobbik énrészünk felfedezését. A gebéből táltos ló lesz – felhasználva a rejtett erőforrásokat. Az élet vize vagy a királykisasszony keze – attól függ, hogy miért indul el a mesehős – jelentheti az egész önmegvalósítási folyamat végét.”*

„Minden mesehős elindul” – hangsúlyozza Kádár Annamária. *„Neki el kell indulnia (ha nem indul, akkor elkergetik). Hiszen a fejlődés sosem jön létre a komfortzónában.”* A pszichológus szerint a mesehős legfontosabb tulajdonsága: az életbátorság. *„Megyek és megpróbálom!”* Rengeteg erőt tapasztalunk a hétköznapiakban, amelyek az életbátorság ellen tudnak hatni. Pl. meggyőzzük magunkat arról, hogy úgyse fog működni. *„Egy mesehős fordítva tesz, belemegy egy szituációba anélkül, hogy végigfuttatná a lehetőségeket, egyszerűen ott van, és megpróbálja.”* Egy másik visszahúzó erő, hogy elkezdünk mérlegelni, vagy még nem érezzük magunkat eléggé felkészültnek az indulásra. *„A mesehős nem ezt teszi. A mesehős egyszerűen elindul egy szerdán. Megy az úton és hasznosítja az erőforrásait.”*

Ez a megközelítés izgalmas kérdéseket vet fel az előadásunkkal kapcsolatban:

Hányféle alakban, hányféleképpen jelenik meg a sárkány a Széttört tálban?

Milyen erőforrásokat hasznosít a Lány? És hogyan?

Milyen hamuba sült pogácsákat visz magával a Lány, mikor elindul Valakivel?

A MESE SZÉLSŐSÉGEI

A meséktől egyáltalán nem állnak távol a szélsőségek. Kádár Annamária példái között – amelyeket 10 éves gyerekek írtak – is szerepelnek igen extrém befejezések, és számos példát tudunk hozni klasszikus mesékből szélsőséges helyzetekre. Pl.: Jancsi és Juliska története. A testvérpárt – a mostohaanya unszolására – az édesapjuk vitte ki az erdőbe, hogy ne találjanak haza. Majd Jancsit meg akarta sütni a boszorkány, de Juliska túljárt a gonosz eszén, és belelökte a boszorkát a kemencébe. Vagy a *Piroska és a farkas*, illetve *A farkas és a hét kecskegida* mese. És még sorolhatnánk.

„Miközben a gyerek mesét mond, illetve amikor hisz a mesékben, akkor felelősséget vállal a világért. Ha vannak óriások, akkor a gyerekek meg kell tanulnia velük élni – ha az óriás nem tud megtanulni sírni, akkor le kell ölni. Nem lehet megkegyelmezni. Ezért extrémek a gyerekek.”

Edward Bond

EDWARD BOND JEGYZETEI FIATALOKNAK SZÓLÓ DARABOKHOZ

„Egy mesében a boszorkány a probléma. De igazából nincsenek boszorkányok. Ezért a mesékben a **problémát** (a boszorkányt) arra használták, hogy az életet vagy az élet valamelyik konkrét problémáját magyarázzák. Egy, mondjuk, kábítószerokról szóló színdarabban a kábítószer úgy lesz **problémává**, ahogy egy boszorkány soha. A kábítószer és más valós problémák kapcsán **gyógymódokról** szoktunk beszélni. Egy boszorkányról szóló mese nem **gyógyszer**. A művészet nem gyógymód. A gondolatoknak és a feszültségnek teremt mintázatot, ad keretet, amely segít a tapasztalataink rendezésében, és így értelmet és célt adhatunk az életünknek.”

Edward Bond

Edward Bond egy interjúban így fogalmaz: „Soha nem írok színdarabokat gyerekek számára. Olyan emberek számára írok, akik majd felnőttek lesznek. Amikor 9 éveseknek írok, akkor 9 évesnek kell lennem. Bele kell kerülnöm abba a világba. Másként nem megy. A gyerekek is ugyanazokkal a társadalmi kérdésekkel foglalkoznak, mint a felnőttek. Tudom tisztelni az igényüket, és ezáltal eljutok oda, hogy tiszteljem saját magam. Nagy ajándékot kaptam tőlük.”

Bondnak nagyon komplex elképzelése van arról, hogy hogyan kell a színháznak működnie, illetve hogy hogyan lehetne igazán létrehozni a 21. század színházát. Ez lényegében a társadalmi és az egyéni szintér összefüggéseiről szól, arról, hogyan kapcsolódnak egymásba, és hogyan lehet mozgatni őket. Bond a görögökhöz nyúl vissza. Szerinte a dráma az én-alkotásnak, tehát önmagunk formálásának nagyon fontos része. Nem véletlen, hogy a görög demokrácia és a görög dráma egyszerre indult el, ezért az én-keresésnek ez egy fontos terepe lehet.

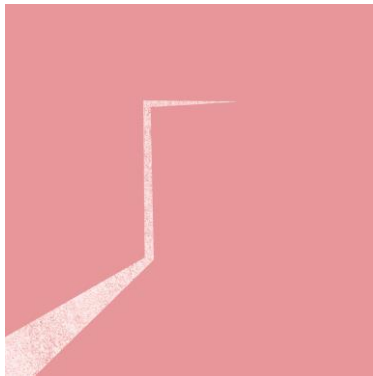
„Az első demokráciát a görögök hozták létre. Nem azzal tették ezt, hogy népgyűlést hívtak össze és törvénykeztek, hanem azzal, hogy megteremtették az első közösségi drámákat. A bíróság és népgyűlés jogot teremthet, de igazságosságot a drámákban kell keresni. Mi dramatikus faj vagyunk, és a dráma mélyen a tudatunkba ágyazódott. Ez az egyetlen eszközünk arra, hogy felboncoljuk és újraszöjjük összetett ellentmondásainkat és vízióinkat. Társadalmunk gyógymódokban, büntetésben és kütyükben gondolkodik. A görögök szerették a problémáikat, és a tragédia alapvető szabadsága segítségével termékennyé tették őket. Minket nem kötnek az ő ideológiai megoldásaik, de ugyanazokkal a problémákkal küszködünk: az egyén és a társadalom problémájával. Kétezer év elteltével a görögök drámái továbbra is a színpadaink főlé tornyosulnak. Gondolják, hogy kétezer év múlva bárkit is érdekelni fognak a többnyire reakciós és banális tévé- és filmszemeteink?

Azt mondják, hogy az embereknek kikapcsolódásra van szükségük – ha lángol az otthonod, akkor piritóst csinálsz a tűzön? Jobb lenne eloltani a lángokat és elvenni a gyújtogatótól.

Ezért írok fiataloknak. Ők még nem betonozódtak bele a raktárépület-kultúránkba. A védekező álarcaik mögött ők még keresik az emberi létezés lehetőségét. Bennük van minden reményem. És korunkban egy író számára nincs más inspiráció csak a remény.”

Edward Bond

JEGYZETEK A SZÉTTÖRT TÁLHOZ

A *Széttört tál*ra mi úgy tekintünk, mint egy igen különleges 21. századi mesére. Izgalmas felfedező út volt a drámában felfejteni a szereplők történeteit, egy-egy helyzetet megvizsgálni különböző nézőpontokból. Hiszen másként látja a kinti és benti eseményeket Apa, Anya és a Lány. És nyilván mi, akik a nézőtéren ülünk, is egy másik szemszögből más és máshogy tekintünk a történetre.

2077-et írunk. Ezt tudjuk.

Azt viszont nem lehet tudni, hogy pontosan mi zajlik odakint. De azt látjuk, hogy a szereplők másként reagálnak a kinti zűrzavarra. Anya gondoskodni próbál, és úgy csinál, mintha minden mehetne tovább változatlanul. Apa fél, félti a családját, és ki akar zárni mindent, ami kint történik. Nyolcéves kislányuk pedig egy külön világba menekül.

Valahogy azt tapasztaljuk, hogy ők hárman nem találkoznak. Magányosak. Be vannak zárva, el vannak zárva. Látjuk, hogy a Lány kapcsolódni próbál szüleihez. Kapcsolódni akar valakihez, szüksége van valakire, hiszen egyedül, elzárva (egy közösségtől) nem tudja magát megalkotni. Enélkül nem lehet elindulni. Mivel szüksége valakire, valakire, akihez kapcsolódni tudna, ezért alkot magának egy képzeletbeli barátot (Senki).

Apa összetöri a tálát.

A Big Brum előadása után 9 éves gyerekek következőképpen látták ezt a helyzetet:

„Összetörte a lánya képzeletét. A Lány arra használja a képzeletét, hogy ne féljen, hogy ne rettegjen attól, ami kint történik.”

„A tál a család szíve. Mikor összetörte, a családját törte össze – összetörte a kapcsolatukat.”

A májusi munkabemutatónk után egy zalaegerszegi 10 éves kisfiú így látta ezt a helyzetet:

„Apa összetörte a Lány hitét. Ez volt a legdurvább az előadásban. Mert a Lány hite tudta volna megmenteni a családot.”

Valaki megérkezik a lakásba. És megkérdezi a Lánytól, hogy *megnézzük, hogy mi van odakint?* A Lány kimegy az ajtón, és elindul Valakivel. Ahogy egy mesehősnek, neki is el kell indulnia.

ÖTLETEK, JAVASLATOK AZ OSZTÁLYTERMI VAGY OTTHONI FELDOLGOZÁSHOZ

Beszélgetés a történetről és az előadásról

- Miről szólt nektek ez a történet?
- Miért volt ennyire fontos a lánynak, hogy etesse a képzeletbeli barátját?
- Mit tör össze Apa igazából, amikor összetöri a képzeletbeli barátnak kitett tálat?
- Szerintetek mitől félnek igazából a szülők?
- Milyen kérdésekre keres válaszokat a Lány odakint, amikor elindul Valakivel a történet végén?
- Benned milyen kérdések születtek az előadás kapcsán?
- Voltak-e az előadásban részek, amelyek kevésbé voltak érthetőek?
- Melyek voltak a legizgibb részek? Melyek voltak unalmasabbak?
- Ti milyen történeteket, előadásokat néznétek szívesen a színházban?

Ablak-projekt – nagycsoportos beszélgetés

Láttuk, hogy Apa bedeszkázta az ablakot.

Miért deszkázza be? Mit tesz ezzel a többiekkel? (Fontos, hogy nem a minősítés a cél, hanem a hatás elemzése.) Az ablakokon keresztül egyrészt kilátunk, másrészt belátnak. Mik azok a dolgok, amiket nem akar egy család, hogy mások lássanak? Szedjünk össze olyan helyzeteket, amikor egy gyereknek fontos lehet, hogy egy ablakon kilásson! Van-e kedvenc ablakod? Fotózd le!

A Lány és Valaki bőröndje – nagycsoportos gyűjtés

Az előadás végén a Lány és Valaki elindul. A történetnek nyilván nincs vége. Útnak indulnak. Megnézik, hogy mi zajlik odakint. Az útra visznek magukkal egy bőröndöt. Vajon mire lehet szükségük az úton?

A csoporttal közösen gondolkozzunk arról, hogy vajon mire lehet szükségük az úton. Pakoljunk be egy bőröndbe! A bőröndöt fel lehet rajzolni a táblára, de talán célszerűbb egy nagy csomagolópapírra írni vagy akár rajzolni a tárgyakat, hogy megőrizhessék. Figyelem, csak olyan tárgyakat gyűjthetünk, amelyek beleférnek egy kézipoggyászba!

A Lány és Valaki története – meseírás

A történetet mi csak odáig meséltük, hogy a Lány és Valaki elindul. Nyilván a fiatalokban tovább folytatódik a mese.

Vessétek papírra a folytatást! Írjátok meg a Lány és Valaki meséjét! Rajzokat is készíthettek hozzá!